

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrileta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrlet 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 21. junija 1865. ~

Gospodarske stvari.

Potreba gozdov.

Da je gozd človeškemu gospodarstvu silno potreben, ni nam treba dokazovati na dolgo in široko. Iz gozda dobivamo les za kurjavo, za gradivo naših poslopij, za napravo mnogovrstnih orodij in razno drugo pripravo pri naših pohištvihi. — Da nam šota, premog, železo in kamenje nekoliko les nadomestuje, je sicer res; al vse ne zaleže toliko, da bi mogli izhajati brez lesa.

Obilo prostornih planjav se dá v rodovitni svet predelati le z gozdom, ker strme brežine, nižave in močirni logi, ali bolj kamniti in goli kraji, ktere ostri vetrovi prepihujejo, niso za nič družega kakor za gozd pripravi. Če se v tacihi krajih gozd kakor koli po kakošni hudobii pokončá, je njegov svet brez vse koristi, ne samo da popred obraščeni gozd gre pod zlo, temuč plohe in hudourniki poplavijo najpred prst, pozneje pa celó vse sprsteneno kamenje, da naposled nič ne ostane kakor gola, nerodovitna skala.

Izgledov v malih razvidih imamo v naši deželi dovolj; kdor pa po večih izgledih poprašuje, naj se ozre tje po planinah po Francozkem, Švajci in Tiroljskem, kakor tudi po Koroškem itd., in videl jih bo povsod v obilnem številu. Z izsekanih gozdov po hribih naglo prihrumeli potoki po vsakem hudem nalivu neizrečeno škodo delajo poljskim pridelkom. Kako vrlo delo je, če so hribje in griči z lesom zaraščeni, nam je stavbeni svetovavec Gervig v Karlsruhe očividno dokazal. Po obilih skušnjah je našel, da suhi gozdni mah v eni minuti šestkrat toliko vode popije, kolikor sam tehta, in 1 do poldrugo črto (linijo) deževnice v sebi pridrží; to pa stori na eni štirjaški milji okoli 60 milijonov avstrijskih kubičnih čevljev, tedaj se najmanj toliko vode tudi po mahu v zemljo ocedí, ktera sicer z golih holmcev nagloma odteče in namesti da bi tu dobro koristila, dela drugod škodo.

Ravno take veljave je zaraščen gozd, da zemlja in zrak bolj in dalj časa vlažna ostaneta, in da se viri in studenci tako naglo ne posušé.

Dež, kar ga v gozdu pade, posrka zemlja, listje in mah skor popolnoma v zemljo odpelje; voda tedaj teče pod zemljo, dela gozd rodoviten, pa ne ostane vsa v zemlji, ampak doteka v studence, potoke in reke. Ondi pa, kjer so le goličave, se deževnica naglo zbira in odteka po manjših ali večih žlebovih naglo, da podzemeljskih vodotokov, vodnjakov in širn ne napaja. Na izsekanih ravninah zastaja deževnica toliko časa, dokler se ne posuší; se steka v mlake in zrak dostikrat okuži; v gozdu se pa ob korenikah v globočino oceja, in kolikor je zemlja ne posrka, jo drevje v malem času za svoj živež popije. Živa izgleda, kaj dela gozd,

imamo posebna dva: eden v Švajci, eden na Francoškem. V Švajci je v soseski Subejski bil neki studenec, „pasji studenec“ imenovan, ki je zginil, ko so gozd nad njim posekali; pa se čez leta zopet prikazal, ko se je gozd zopet zarastel. Na Francozkem je kraj Sologne, ki je pred verskimi vojskami lepo obdelan bil in kjer je bilo veliko sel in ljudi; v teh vojskah in pozneje so se gozdje pokončali in dežela se je v močirje preobrnila in postala tako nezdrava, da so si zopet na vso moč prizadevati začeli, jo zopet iznova pogozditi. Ali ni to gotov dokaz, kaj dela gozd?

Pa ne samo dež, temuč tudi sneg nam povračuje gozd prav tako, kakor na prostem polji. Sicer se pravi, da sneg v gozdu delj časa leží, kakor na prostem polji; to je pa ena tistih krivih misli, ktere se nepremišljeno dolgo časa po zobeh nosijo. Kjer je obilo visocega hojevja, smrekovine in borovine, ostane veliko snega na drevji, se ondi raztopí in razhlapi, tisti pa, kteri na tla pade, ostane le na severno-zahodnji, severno in severno-izhodnji strani delj časa ležati; na družih brežinah se raztopí hitreje, kakor na prostem polji, ker čez noč pod drevjem tako naglo ne zmrzne kakor na polji, in se tedaj hitreje raztopí. Sicer pa se bolj počasi topí in vsa njegova voda se v zemljo razcedí. Na prostem polji pa ne zleze tako v tla, ampak naglo odteče, da studenci malo snežnice dobijo.

Tako je tudi z rôso. Spomladi in jeseni se vidi po severnih brežinah in po senčnatih gozdih na mahu in travi celi dan obilo rôse, ki se počasi v tla razcedí; v predzimskem času, to je, v pozni jeseni, če megla višave krije, se vidi, kako nje mali mehurčki po rastlinstvu visé, se v kaplje zbiraajo in z grmovja in dreves kapljajo, da dostikrat človek misli, da dežuje; pozimi vidiš po mladicih in špičevji pogostoma ivje razprošteno, ktero se v podobi ledenih iglic pozneje z drevja otrese, pod katerim ga vidiš dostikrat na tleh po palcu na debelo ležati.

Iz vsega tega se vidi, da dobiva gozd veliko več vlage brez dežja z zraka, kakor goličave in proste ravnine. — Vlažni zrak, kteri rast pospešuje ravno tako kakor vlažna zemlja, izvira tedaj deloma iz gozdov. V gozdih in nad njimi se lahko megla zbira in iz nje oblaki napravljajo; zato se tedaj lahko reče, da v tistih krajih, kjer imajo velike gozde, ne zdihujejo prebivavci tako pogostoma po dežji, kakor po pustih goličavah in krasih kamnitih.

Da večí in manjši gozdje silo viharjev zmanjšujejo, in škodljive in mrzle vetrove zadržujejo, je vsa-cemu znano; tudi z gozdom obraščene visočine hudo vreme s točo odvrčajo.

Al le vrlo oskrbljen in dobro ohranjen gozd more v vsem tem koristen biti; na zanemarjenem prostoru, kjer je les posekan in so izpita trda tla in se

nahajajo goličave, ondi ne išči, dragi moj, dobrih nasledkov gozdnih. S tem ni vse dognano, da gozd le po imenu obstoji, temuč da je gozd, kakor ima gozd biti, poln drevja in dobro gleštan. Tudi listja za steljo ne bo v gozdu, ako drevje iz zemlje ne dobiva po tistih potih vlage, kakor smo jih gori popisali.

Gospodarske skušnje.

* Saje — gnoj za sadna drevesa. V vsaki hiši nabere se konec zime dosti sáj. Treba pa je, da se vé, da so saje posebno dober gnoj za sadna drevesa, ker ne samo da jih redijo, ampak jih tudi zdravijo, kadar boleajo in s svojim smradom podé od njih vsaki mrčes. Skušnja uči, da so se ostarela in skor da že umrla drevesa zopet omladila, kadar je gospodar s sajami posipal zemljo okoli njih in jo prekopal, da so saje prišle do korenin.

„Gospod. List.“

Gospodarske novice.

* Jagnje 4 leta v maternem telesu. V vasi Spanavi na Marškem se je celó nenavadno pripetilo, da je bila ovca 4 leta breja. Prvo, drugo in tretje leto je bila zdrava, še le preteklo jesen je začela hirati, pa jedla je še zmiraj rada. Gospodar, kmet Andrej Löw, jo je o Božiču zaklal, da mu ni popolnoma shujšala. Ko so jej trebuh preparali, so v trebuhu našli veliko bulo — maternica (telečnjak) je bila — kakor hrustanec trda in zrašena z bližnjimi trebušnimi deli; v njej pa je ležalo jagnjiče popolnoma izrašeno v naravni legi, glava in sprednji deli života pa že spremenjeni v neko belo in mehko tvarino brez krvi; zadnji konec je bil zdrav in krvi poln, koža čez in čez s tanko volno poraščena.

* Družba za umetno izrejevanje rib — se je ustanovila v Salzburgu; c. kr. ministerstvo je že potrdilo njena pravila (statute); imenovala se bo, ker hoče podpirati umetno ribjo rejo po vsem našem cesarstvu, „prva avstrijska glavna družba za umetno ribjo rejo v Salzburgu.“

Zdravniške reči.

* Zdravilo zoper božjast ali togoto. — Iz Berolina je „Novicam“ došlo pismo od tajnika Wepler-a, da neki velik gospod vé za mnogo skušeno zdravilo, ako človeka meče in božjast lomi. Mi sicer ne stavimo na taka priporočila nobenega zaupanja, ker vémo, da ta strašna bolezen izvira iz mnogih vzrokov in se tedaj ne dá po enem kopitu ozdravljati. Ker pa so taki reveži včasih že vse zdravnike skusili in jim nobeden ni mogel pomagati, ni jim zameriti, ako skušijo še, kar se s tako hvalo priporoča. In samo iz tega ozira povemo, da, kdor želi poskusiti tudi to zdravilo, naj se obrne v Berlin do gospoda, kteremu se naredi pismo tako: „Herren Secretär W. Wepler in Berlin, Oranienstrasse Nr. 32“, pa naj tudi vpraša: ali to zdravilo ni zmes kakošnih strupenih ali sicer hudih in zdravju nevarnih reči?

Drobtinice

našim hišnim gospodarjem in gospodinjam.

Dobro znamenje.

Dr. Franklin pravi: „Kadar vidim hišo dobro oskrbljeno z bukvami in časniki, gotovo vé, da se v njej najdejo tudi dobro izrejeni otroci; — kjer nimajo ne bukev ne časnikov, tamo so otroci nevedni ali zelo zanemarjeni. — Resnico govori mož.“

Vroča leta.

Zapazilo se je, da v našem stoletju se ima vsako deseto do dvanajsto leto šteti med posebno vroča leta. Tako je bilo 1811. leta, katero sloví zavolj obilega in dobrega vina. 1822. leta, tedaj 11 let kasneje, bila je tudi ravno tako velika vročina, — 1834. leta tudi tako in čez 12 let 1846. leto tudi tako vroče in tudi tako 1856. leta — kaj pa letos?

Jugoslavenstvo.

* 26. zvezek po gospod prof. Janežiču izdajanega „Cvetja iz domačih in tujih logov“, katero je po lepi svoji izbirkí prozajičine in pesmiške tvarine in po nizki ceni vreden čedalje več naročnikov, je prinesel dogotovljene Umekove pesmi, ki so prišle še tudi v posebnem iztisku pod naslovom „Pesmi. Zložil Anton Umek Okiški“ na svetlo. Gosp. Umek je Slovencem priljubljen pesnik; tudi „Novice“ so že marsiktero njegovih pesem prinesle, ko je še učenec ljubljanske gimnazije bil. Zdaj je vse zbral v kitico, kateri je dodal še nekoliko novih, in vse poslal z oglasnico po svetu, ktera nam kaže tudi bistveni značaj njegove poezije, ki se strinja v besedah „Domovina — Bog.“ S to-le skromno popotnico jih namreč blagi pesnik sam pošilja na dan:

Slovinci dragi! slave ne želimo,
Saj je ljubezen ráдостna razlog,
Da dneva belega se veselimo,
Veljá nam gëslo: „Domovina — Bog!“

* 45. list „Slovenca“ je prišel na svetlo v veči in ličnejši obliki, kakor je dozda izhajal, in tako bode tudi vprihodnje. Naravno je tedaj, da mu je tudi naročnina nekoliko viša, po kateri po pošti prejemam za celo leto veljá 7 gld. 50 kr., za pol leta 3 gld. 80 kr., za četrt leta 2 gld. Od rodoljubnih Slovencev je pričakovati, da se mu oglasi naročnikov obilo.

* Mali ratar — se zove knjižica, ki jo je v hrvaškem jeziku spisal za kmetiško mladino prof. Fr. Klaić in je na svetlo prišla v zalogi zagrebškega knjigarja L. Hartmana. 7 pól debela knjižica veljá le 30 nov. krajc. — Od istega pisatelja tiska se tudi „Mala gospodarica“ in bode kmali gotova. — Naznjanaje te knjigi vprašamo: ne bi tudi Matica naša se lotila tacihi knjižic, ki bi dobro došle mladini v ljudskih šolah? Kaj ko bi napravili tudi mi „malega ratarja“, „malega vrtnarja“, „malega čbelarja“, „malega svilarja“ itd.? Knjižice male pa prav dober kup.

* Časopis za gospodinje. — V Pragi je začel izhajati česki časnik za gospodinje pod imenom „Hospodyně.“ Vreduje ga A. Meliševa; vsak mesec izhaja en list, in veljá za pol leta 1 gold. — Vidi se iz tega, da tudi gospodinjam je treba časnika, ki jih podučuje v gospodarskih rečéh, in da tudi gospodinje, ako hočejo napredovati s časom, se ne smejo odtegniti časnikarskemu berilu.

Jezikoslovske drobtine.

Spisuje Janko Pajk.

Slovenska slovnica v ožem pomenu kakor gramatika je že do dobrega vtrjena. Ne dá se isto reči o slovarju. Kar se tega tiče, bode še treba mnogo tujk z domačimi besedami nadomestiti, mnogo krivo pisane, pa domačega popraviti. Evo za premislek od vsacega nekaj!

1. Inako = sicer.

V „Novicah“ leta 1863. stran 322. priobčuje nekdo besedo „nako“ za „sonst, übrigens.“ Navadna je, pravi, na Štajarskem. Pomislil sem nekoliko o njeni etimo-